



Marcin Stanisław Wilga, Mirosław Wantoch-Rekowski

NOTATKI MIKOLOGICZNE Z OKOLIC OSTRZYC (KASZUBSKI PARK KRAJOBRAZOWY)

Mycological notes from the area of Ostrzyce (Kaszubski Landscape Park)

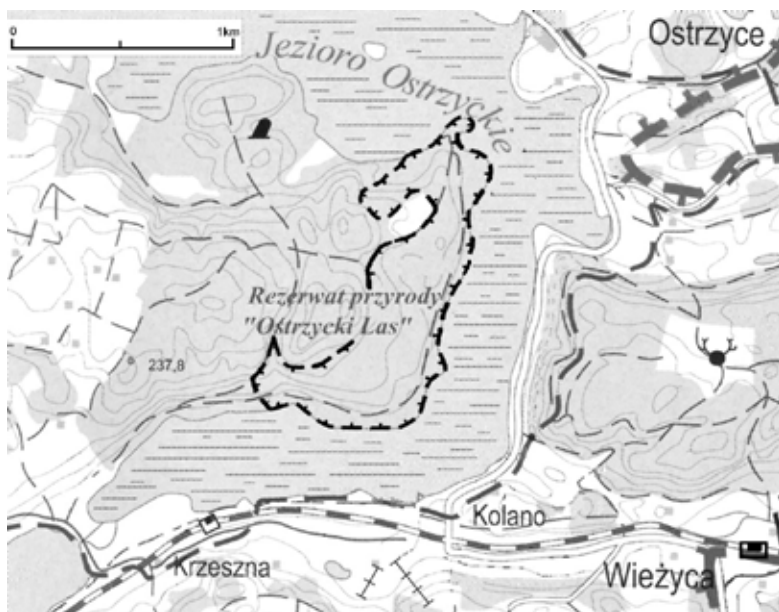
Abstract

Preliminary research of the mycobiota near Ostrzyce (northern Poland, Kaszubskie Lakeland) was carried out in the course of which some interesting macromycetes were encountered, listed in the specifications below. Altogether 72 species were found, six of which – *Strobilomyces strobilaceus*, *Hericium coralloides*, *Sparassis crispa*, *Mutinus caninus*, *Clavariadelphus pistillaris* and *Polyporus umbellatus* are under strict protection while 17 taxa are on the Polish Red List of endangered fungi.

KEY WORDS: large-fructification fungi, protected and endangered species, Kaszubski Landscape Park

Teren badań

Rejon Ostrzyce w Kaszubskim Parku Krajobrazowym (Pojezierze Kaszubskie, gm. Stężyca) został gruntownie przebadany pod względem florystycznym w latach 50. XX wieku – stwierdzono ponad 400 gatunków roślin naczyniowych. Następstwem tych badań było m.in. utworzenie w 1960 r. rezerwatu przyrody „Ostrzycki Las” o pierwotnej powierzchni 16,79 ha. Obecny powiększony rezerwat, o powierzchni 55,13 ha, zajmuje zachodnią część zalesionego obszaru przyległego do Jeziora Ostrzyckiego (ryc.1). Obszar ten jest niezwykle zróżnicowany geomorfologicznie – wznosi się od poziomu jeziornej (kwadrat ATPOL CA 97) (Piotrowska i Kadulski 1985). Jest on zarządzany przez Nadleśnictwo Kartuzy (Obr. Wieżyca, L. Kolańska Huta, oddz. 93a-g oraz 1-o, 96, 97f-n) – dane z tablicy informacyjnej ustawionej na skraju rezerwatu.



Ryc. 1. Położenie rezerwatu przyrody „Ostrzycki Las”.

Fig. 1. Location of ‘Ostrzycki Las’ nature reserve.

Dominującym zbiorowiskiem jest kwaśna buczyna niżowa *Luzulo pilosae-Fagetum*, zajmująca wierzchowinę oraz górne partie zboczy. Runo jest bardzo słabo rozwinięte, rośnie tu w rozproszeniu m.in. śmiełek pogięty *Deschampsia flexuosa*, kosmatka owłosiona *Luzula pilosa*, konwalijka dwulistna *Maianthemum bifolium*, szczawik zajęczy *Oxalis acetosella*; w części zachodniej na silnie nachylonym stoku rozwinęła się postać mszysta tej buczyny. Mniejszy obszar zajmuje żyzna buczyna niżowa *Galio odorati-Fagetum* z marzanką wonną *Galium odoratum*, gajowcem żółtym *Galeobdolon luteum* (syn. *Lamiastrum galeobdolon*), gwiazdnicą wielkokwiatową *Stellaria holostea*, perłówką jednokwiatową *Melica uniflora* i żywcem cebulkowym *Dentaria bulbosa*.

Najcenniejszym przyrodniczo obszarem jest niewielki półwysp w północnej części rezerwatu, utworzony na podłożu kredy jeziornej, porośnięty głównie przez buk zwyczajny *Fagus sylvatica* oraz sosnę pospolitą *Pinus sylvestris*. Stwierdzono tu kilka gatunków krzewów, np. leszczynę pospolitą *Corylus avellana*, szakłak pospolity *Rhamnus cathartica* oraz kalinę koralową *Viburnum opulus*, a także wawrzynka wilczelyko *Daphne mezereum*.

Wzdłuż brzegu jeziora powstał wąski pas olszowego łągu z olszą czarną *Alnus glutinosa* i skrzypem zimowym *Equisetum hyemale* (obserwacje autorów). Prócz dominującego buka zwyczajnego i nasadzonej sosny zwyczajnej, na przebadanym obszarze rosła inne gatunki domieszkowe: świerk pospolity *Picea abies*, brzoza brodawkowata *Betula pendula*, dąb bezszypułkowy *Quercus petraea* i sosna wejmutka *Pinus strobus*.

Osobliwością rezerwatu są chronione storczyki: obuwik pospolity *Cypripedium calceolus*, buławnik czerwony *Cephalanthera rubra*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, listera jajowata *Listera ovata* (syn. *Neottia ovata*) i żłobik koralowy *Corallorhiza trifida* oraz gatunki górsko-podgórskie, m.in. wroniec widlasty *Huperzia selago*, tojad dzióbaty *Aconitum variegatum* i kokoryczka okółkowa *Polygonatum verticillatum* (Rozporządzenie 2004a, Piotrowska i Kadulski 1985, Garbalewski 1993). Część gatunków flory naczyniowej znalazła się na liście zagrożonych i ginących roślin w Wielkopolsce i na Pomorzu Zachodnim, np. bagno zwyczajne *Ledum palustre*, driakiew gołębia *Scabiosa columbaria*, kozłek bzowy *Valeriana sambucifolia*, wymieniona kokoryczka okółkowa i inne (por. Żukowski i Jackowiak 1995). Poza bagnem zwyczajnym i kozłkiem bzowym wymienione taksony umieszczono również na liście ginących i zagrożonych roślin naczyniowych Pomorza Gdańskiego (Markowski i Buliński 2004). Nazwy roślin naczyniowych przyjęto za Rutkowskim (1998).

Na terenie rezerwatu zalegają bukowe złomy, które stanowią podłoże rozwoju szeregu saproksylobiontycznych gatunków, zwłaszcza grzybów wielkoowocnikowych; sporo martwego drewna pozostawiono na terenie przyległym do tego chronionego obiektu, co świadczy o prowadzonej tu przez Nadleśnictwo proekologicznej gospodarce leśnej.

Metodyka prowadzonych badań

Badania mikologiczne, przeprowadzone 25.10.2008 r. metodą marszrutową, obejmowały jedynie wąski, przyległy do jeziora po jego zachodniej stronie ok. 50 m pas lasu, ciągnący się wzdłuż leśnego duktu udostępnionego dla turystów. Obserwowano zarówno martwe drewno, jak i ściółkę oraz glebę w wyszczególnionych powyżej zbiorowiskach leśnych. W wykazie uwzględniono również gatunki stwierdzone podczas lustracji tego obszaru przeprowadzonych w latach 2006–2008. Nazwy grzybów zaczerpnięto z publikacji Wojewody (2003) i Chmiel (2006), a status ich zagrożenia z opracowania Wojewody i Ławrynowicz (2006).

Wyniki

Ogółem odnotowano 72 gatunki: 5 gatunków grzybów workowych (Ascomycota) i 67 grzybów podstawkowych (Basidiomycota). Najwięcej gatunków grzybów występowało na martwym drewnie. Spośród naziemnych chronionych grzybów lichenizowanych (Lichenes) stwierdzono pawężnicę łuseczkową *Peltigera praetextata* (Rozporządzenie 2004b).

Wykaz stwierdzonych gatunków macromycetes:

Ascomycota

Drewniak szkarłatny	<i>Hypoxylon fragiforme</i>
Dwuzarodniczka cytrynowa	<i>Bisporella citrina</i>
Galaretnica pucharkowata	<i>Ascocoryne cylichnium</i>
Kustrzebka bukowa	<i>Peziza arvernensis</i> - [*]
Próchnilec gałęzisty	<i>Xylaria hypoxylon</i>

Basidiomycota

Białoporek brzozy	<i>Piptoporus betulinus</i>
Błyskoporek guzkowaty	<i>Inonotus nodulosus</i>
Błyskoporek podkorowy	<i>Inonotus obliquus</i> - [Ch.cz., R]
Błyskoporek promienisty	<i>Inonotus radiatus</i>
Bocznik ostrygowaty	<i>Pleurotus ostreatus</i>
Borowik szlachetny	<i>Boletus edulis</i>
Borowik żółtopory	<i>Boletus calopus</i> [R], [*]
Buławka pałeczkowata	<i>Clavariadelphus pistillararis</i> - [Ch., V], [*]
Czernidłak kołpakowaty	<i>Coprinus comatus</i>
Czyreń ogniowy	<i>Phellinus igniarius</i> - na wierzbie
Drobnoporek modry	<i>Oligoporus caesius</i>
Gąsówka naga	<i>Lepista nuda</i>
Gmatwica chropowata	<i>Daedaleopsis confragosa</i>
Gnilica mózgowata	<i>Coniophora cf. puteana</i> - na zmurszałym buku
Gołąbek zielonofioletowy	<i>Russula cyanoxantha</i>
Hubiak pospolity	<i>Fomes fomentarius</i>
Jamczatka wielkopora	<i>Datronia mollis</i> - [*]
Jamkóweczka żółtawa	<i>Antrodiella hoehnelii</i> - [R], [*]
Kisielnica trzoneczkowata	<i>Exidia truncata</i> - [R]
Kolczatek strzępiasty	<i>Creolophus cf. cirrhatus</i> - [V]
Koralówka czerwonowierzchołkowa	<i>Ramaria botrytis</i> - [E], [*]
Koralówka żółta	<i>Ramaria flava</i> - [R], [*]

Kruchaweczka namakająca	<i>Psathyrella pilulifera</i>
Łuskwiak złotawy	<i>Pholiota aurivella</i>
Łuskwiak zmienny	<i>Pholiota mutabilis</i>
Łycznik późny	<i>Panellus serotinus</i>
Łycznik trzonkowy	<i>Panellus stypticus</i>
Łysiczka ceglasta	<i>Psilocybe lateritia</i>
Łysiczka łuskowata	<i>Psilocybe squamosa</i> – [I], [*]
Łysiczka niebieskozielona	<i>Psilocybe aeruginosa</i>
Łysiczka trująca	<i>Psilocybe fascicularis</i>
Maślak lepki	<i>Suillus viscidus</i> – [*]
Maślak wejmutkowy	<i>Suillus placidus</i> – [R], [*]
Mądziak psi	<i>Mutinus caninus</i> – [Ch.], [*]
Mleczej chrząstka	<i>Lactarius vellereus</i>
Mleczej rydz	<i>Lactarius deliciosus</i>
Monetka bukowa	<i>Oudemansiella mucida</i>
Monetnica maślana f. szarobrązowawa	<i>Rhodocollybia butyracea</i> f. <i>asema</i>
Muchomor cytrynowy odm. biaława	<i>Amanita citrina</i> var. <i>alba</i>
Muchomor jadowity	<i>Amanita virosa</i> – [V], [*]
Murszak rdzawy	<i>Phaeolus schweinitzii</i> – [*]
Niszczzyk liściastodrzewny	<i>Trichaptum bifforme</i> – [R]
Opieńka północna	<i>Armillaria</i> cf. <i>borealis</i>
Pieprznik jadalny	<i>Cantharellus cibarius</i>
Pniarek obrzeżony	<i>Fomitopsis pinicola</i>
Podgrzybek brunatny	<i>Xerocomus badius</i>
Podgrzybek złotopory	<i>Xerocomus pasquus</i>
Podskórnicza rzędowa	<i>Androdia serialis</i>
Purchawka chropowata	<i>Lycoperdon perlatum</i>
Purchawka gruszkowata	<i>Lycoperdon pyriforme</i>
Rumieniak gromadny	<i>Rhodocybe gemina</i> – [*]
Siedzuń sosnowy	<i>Sparassis crispa</i> – [Ch., R], [*]
Skórnik szorstki	<i>Stereum hirsutum</i>
Soplówka bukowa	<i>Hericium coralloides</i> – [Ch., V], [*]
Sromotnik smrodliwy	<i>Phallus impudicus</i>
Szaroporka podpalana	<i>Bjerkandera adusta</i>
Szyszkowiec łuskowaty	<i>Strobilomyces strobilaceus</i> – [Ch., R]
Twardziaczek cuchnący	<i>Marasmiellus foetidus</i> – [R], [*]
Wrośniak garbaty	<i>Trametes gibbosa</i>
Wrośniak różnobarwny	<i>Trametes versicolor</i>
Wrośniak szorstki	<i>Trametes hirsutum</i>

Ziarnoskórnik purpurowy
Złotak czerwony
Żagiew wielogłowa
Żagiew zmienna
Żylak promienisty
Żylak trzęsakowaty

Chondrostereum purpureum
Pulveroboletus lignicola – [V], [*]
Polyporus umbellatus – [Ch., V], [*]
Polyporus varius
Phlebia radiata
Phlebia tremellosa

Objaśnienia: Ch. – gatunek pod ścisłą ochroną, Ch. cz. – gatunek pod ochroną częściową, E – gatunek wymierający, V – gatunek narażony na wyginięcie, R – gatunek rzadki, I – o nieokreślonym statusie zagrożenia, * gatunek stwierdzony w latach 2006-2007 i we wrześniu roku 2008.

Na obszarze lasu przyległego do rezerwatu „Ostrzycki Las”, obok szlaku turystycznego wcześniej stwierdzono soplówkę bukową (Wantoch-Rekowski 2006). Gatunek ten podlega ścisłej ochronie oraz został wpisany na czerwoną listę grzybów wielkoowocnikowych i zaliczony do kategorii „narażone” – [V] (Rozporządzenie 2004b, Wojewoda i Ławrynowicz 2006). Jedynym wymierającym taksonem spośród wyszczególnionych w spisie jest koralówka czerwonowierzchołkowa *Ramaria botrytis*.



Ryc. 2. Owocnik szyszkowca łuskowatego *Strobilomyces strobilaceus*. Rys. M. S. Wilga
Fig. 2. Fructification of the Old Man of the Woods *Strobilomyces strobilaceus*.
Drawn by M. S. Wilga

Do gatunków wcześniej stwierdzonych należy też maślak wejmutkowy, symbiont sosen pięćcioigłowych: limby *Pinus cembra* i wejmutki *P. strobus*, takson „rzadki” – [R] na czerwonej liście (*leg. et det.* M. Wantoch-Rekowski, 7.09.2008). Rzadkimi grzybami są także znalezione w 2007 r.: żagiew wielogłowa (ż. okółkowa), siedziun sosnowy (syn. szmaciak gałęzisty) oraz borowik żółtopory (syn. b. grubotrzonowy) (Wantoch-Rekowski 2007a, b, c).

Cennym znalezionym gatunkiem podczas obecnych badań jest szyszkowiec łuskowaty, będący pod ścisłą ochroną, umieszczony na czerwonej liście makrogrzybów, w kategorii „rzadki” – [R] (ryc. 2). Był podawany wcześniej z położonego nieopodal rezerwatu przyrody „Szczyt Wieżyca” (por. Wilga 2001, Wantoch-Rekowski 2007d). Wśród rzadkich ksylobiontów rosnących tu na bukowych kłodach, na uwagę ze względu na zagrożenie wyginięciem zasługują również kolczatek strzępiasty oraz kisielnica trzoneczkowata. Pierwszy z wymienionych należy do grzybów rzadkich w Polsce, wymierających, np. w Pieninach stwierdzono go tylko na jednym stanowisku (Gumińska 2006). Ciekawostką jest występowanie mądziaka psiego, gatunku ciepłolubnego. Jest to kolejne jego notowanie na Pomorzu Gdańskim (por. Wilga 1994).

Podsumowanie

O ile w rezerwacie przyrody „Ostrzycki Las” i w jego otulinie przeprowadzono szczegółowe badania florystyczne (por. Piotrowska i Kadulski 1985, Garbalewski 1993), o tyle rosnące tu grzyby wielkoowocnikowe nie zostały dotąd praktycznie poznane; w literaturze mikologicznej oraz w materiałach do monografii przyrodniczej Regionu Gdańskiego nie odnaleziono informacji na temat macromycetes omawianego terenu (por. Przewoźniak 1995, 2001). Obecne ekstensywne badania dokonane przez autorów, a także te z lat 2006-2007, miały jedynie charakter wstępny, pilotażowy. Konieczne jest zatem wznowienie systematycznych poszukiwań grzybów, począwszy od wiosny, aby dogłębnie poznać lokalną różnorodność tych organizmów.

Zróżnicowanie siedlisk, różne ekspozycje zboczy, obecność złomów i starodrzewu bukowego, a zwłaszcza występowanie wapiennego podłoża w części rezerwatu, pozwala przypuszczać, że mogą tu rosnąć nie tylko pospolite, ale i rzadkie gatunki o specyficznych przystosowaniach do podłoża, np. taksony kalcyfilne; mogły one zakończyć owocnikowanie w okresie poprzedzającym tegoroczne badania. Podczas obecnej penetracji obszaru lasu nie zaobserwowano szeregu powszechnie występujących gatunków, charakterystycznych dla kwaśnej i żywej buczyny niżowej (por. Wilga 2004, Wilga i Wantoch-Rekowski 2008).

W rezerwacie i jego otulinie stwierdzono sześć gatunków macromycetes pod ścisłą ochroną: soplówkę bukową, żagiew wielogłową, siedzunia sosnowego, mądziaka psiego, buławkę pałeczkowatą oraz szyszkowca łuskowatego (Rozporządzenie 2004b).

Ostatni gatunek jest na Pojezierzu Kaszubskim stosunkowo często notowany (Wilga 2001, 2004, Wantoch-Rekowski 2007d, Wilga i Wantoch-Rekowski 2008). Stwierdzono także jeden takson pod częściową ochroną, którym jest błyskoporek podkorowy.

Podczas wstępnych badań prowadzonych w latach 2006-2008, oznaczono w sumie 17 gatunków zagrożonych: jeden wymierający – [E], 5 narażonych – [V], 10 rzadkich – [R] i jeden o nieokreślonym statusie zagrożenia – [I].

Autorzy sporządzili bogatą dokumentację fotograficzną, pobrali do badań mikroskopowych niektóre owocniki wyłącznie z rejonu poza rezerwatem, nie należące do gatunków pod ochroną prawną. Zostały one przesłane do Stacji Badawczej Instytutu Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN w Turwi.

LITERATURA

- CHMIEL M.A. 2006. Checklist of Polish larger Ascomycetes. Krytyczna lista wielkoowocnikowych grzybów workowych Polski. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- GARBALEWSKI A. 1993. Wykaz roślin chronionych na obszarze parków krajobrazowych Trójmiejskiego, Kaszubskiego i Wdzydzkiego. In: WILGA M.S. (Eds.). Trójmiejski Park Krajobrazowy 1993, Wyd. wew. Insp. Straży Ochr. Przyr. przy Zarządzie Parków Krajobrazowych w Gdańsku, Gdańsk: 30-35.
- GUMIŃSKA B. 2006. Atlas grzybów Pienińskiego Parku Narodowego. Pieniński P. N., Krościenko n/D.
- MARKOWSKI R., BULIŃSKI M. 2004. Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Gdańskiego. Endangered and threatened vascular plants of Gdańskie Pomerania. Acta Bot. Casub. Monographiae, Gdańsk-Poznań.
- PIOTROWSKA H., KADULSKI S. 1985. Pojezierze Kaszubskie. Wiedza Powszechna, Warszawa.
- PRZEWOŹNIAK M. (Eds.) 1995. Ochrona przyrody w Regionie Gdańskim. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- PRZEWOŹNIAK M. (Eds.) 2001. Materiały do monografii przyrodniczej Regionu Gdańskiego. T2. Kaszubski Park Krajobrazowy. Przyroda – Kultura – Krajobraz. Wyd. Gdańskie, Gdańsk.
- ROZPORZĄDZENIE 2004a. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną. Dz. U. Nr 168, poz. 1764, Warszawa.
- ROZPORZĄDZENIE 2004b. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną. Dz. U. 2004 nr 168, poz. 1765, Warszawa.
- RUTKOWSKI L. 1998. Klucz do oznaczania roślin naczyniowych Polski Niżowej. PWN, Warszawa.
- WANTOCH-REKOWSKI 2006. *Hericium coralloides*. 16.09. 2006. ID: 43386. www.bio-forum.pl

- WANTOCH-REKOWSKI M. 2007a. *Polyporus umbellatus*. 24.06.2007. ID: 69813. www.bio-forum.pl
- WANTOCH-REKOWSKI M. 2007b. *Sparassis crispa*. 4.08.2007. ID: 73211. www.bio-forum.pl
- WANTOCH-REKOWSKI M. 2007c. *Boletus calopus*. 10 i 24.06.2007. ID: 77005 & 77610. www.bio-forum.pl
- WANTOCH-REKOWSKI M. 2007d. *Strobilomyces strobilaceus*. 9 i 15.09.2007, ID: 77005 & 77610. www.bio-forum.pl
- WILGA M. S. 1994. Grzyby z rodziny sromotnikowatych *Phallaceae* w Lasach Oliwskich. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 50, 5: 34-42.
- WILGA M. S. 2001. Szyszkowiec łuskowaty *Strobilomyces floccopus* (Vahl. in Dan. ex Fr.) P. Karst. w regionie gdańskim (północna Polska). *Acta Bot. Cassub.* 2: 149-152.
- WILGA M. S. 2004. Grzyby wielkoowocnikowe. In: CIECHANOWSKI M., FAŁTYNOWICZ W., ZIELIŃSKI S. (Eds.). *Przyroda projektowanego rezerwatu „Dolina Mirachowskiej Strugi” na Pojezierzu Kaszubskim*. *Acta Bot. Cassub.* 4: 62-64.
- WILGA M. S., WANTOCH-REKOWSKI M. 2008. Grzyby wielkoowocnikowe (macromycetes) rezerwatu przyrody „Zamkowa Góra” w Kaszubskim Parku Krajobrazowym (Pomorze Gdańskie). *Maszynopis*, Gdańsk.
- WOJEWODA W. 2003. Checklist of Polish larger Basidiomycetes. Krytyczna lista wielkoowocnikowych grzybów podstawkowych Polski. W: Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- WOJEWODA W., ŁAWRYNOWICZ M. 2006. Red list of the Macrofungi in Poland. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych w Polsce. In: MIREK Z., ZARZYCKI K., WOJEWODA W., SZELĄG Z. (Eds.). *Red list of plants and Fungi in Poland. Czerwona lista roślin i grzybów Polski*. W: Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków: 53-70.
- ŻUKOWSKI W., JACKOWIAK B. 1995. *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski*. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.

Adresy autorów:

Marcin Stanisław Wilga
Katedra Pojazdów i Maszyn Roboczych
Politechnika Gdańska
ul. G. Narutowicza 11/12
80-233 Gdańsk
mwilga@mech.pg.gda.pl

Mirosław Wantoch-Rekowski
ul. Kołobrzeska 56 A/12
80-394 Gdańsk
mirki@mirki.kaszuby.pl
www.mirki.kaszuby.pl